

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО;
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО**

УДК 347
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.3.3>

АНДРУХІВ О.І.

**ДОГОВІР ДАРУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ:
ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

DONATION AGREEMENT IN CIVIL LAW: LEGAL CHARACTERISTICS

Стаття присвячена всебічному аналізу договору дарування як інституту цивільного права України. Договір дарування є одним із найдавніших і найпоширеніших договорів у цивільному обороті, який має важливе значення для регулювання майнових відносин. Дослідження охоплює історичний розвиток договору дарування, його правову природу, особливості укладення та виконання, а також основні правові наслідки для сторін договору.

Автор здійснює детальний аналіз основних елементів договору дарування, таких як предмет дарування, права та обов'язки дарувальника та обдарованого, форма договору. Розглядаються вимоги до предмета дарування, включаючи речі, майнові права та обов'язки, і умови, за яких договір дарування вважається дійсним. Особливу увагу приділено формі договору дарування, включаючи письмову форму та необхідність нотаріального посвідчення в окремих випадках.

Стаття також аналізує правове регулювання договорів дарування відповідно до чинного законодавства України, зокрема, Цивільного кодексу України. Автор висвітлює нормативні акти та судову практику, що регламентують укладення та виконання договорів дарування, а також досліджує особливості розірвання та визнання договору дарування недійсним.

У дослідженні розглядаються актуальні приклади судових рішень щодо спорів, пов'язаних із договорами дарування. Автор аналізує підходи судів до тлумачення норм права та вирішення спірних питань, надаючи практичні рекомендації щодо захисту прав учасників договору дарування. Окремо у статті розглядаються можливі правові ризики, пов'язані з укладенням договорів дарування, такі як шахрайство, введення в оману, вплив на волевиявлення сторін. Автор надає поради щодо мінімізації цих ризиків, включаючи рекомендації щодо належної юридичної перевірки документів та умов договору.

На основі проведеного аналізу автор формулює рекомендації щодо вдосконалення законодавства у сфері дарування з метою підвищення правової визначеності та захисту прав учасників договору. Зокрема, пропонується вдосконалення процедур нотаріального посвідчення, уточнення вимог до форми договору та предмета дарування, а також введення додаткових гарантій для захисту прав обдарованих осіб.

Стаття робить висновок про те, що договір дарування є важливим інструментом регулювання майнових відносин і потребує подальшого розвитку та вдосконалення для забезпечення належного захисту прав фізичних осіб у цивільному обороті.

Ключові слова: *договір дарування, цивільне право, дарувальник, обдарований, правова природа, форма договору, судова практика, правові ризики, Цивільний кодекс України.*

The article provides a comprehensive analysis of the gift contract as an institution of civil law in Ukraine. The gift contract is one of the oldest and most widespread contracts in civil circulation, which plays a significant role in regulating property relations. The study covers the historical development of the gift contract, its legal nature, the peculiarities of its conclusion and execution, as well as the main legal consequences for the parties to the contract.

The author conducts a detailed analysis of the main elements of the gift contract, such as the subject of the gift, the rights and obligations of the donor and the donee, and the form of the contract. The requirements for the subject of the gift, including things, property rights and obligations, and the conditions under which the gift contract is considered valid are discussed. Special attention is given to the form of the gift contract, including the written form and the necessity of notarial certification in certain cases.

The article also analyzes the legal regulation of gift contracts according to the current legislation of Ukraine, particularly the Civil Code of Ukraine. The author highlights the regulatory acts and case law governing the conclusion and execution of gift contracts, and explores the specifics of termination and invalidation of the gift contract.

In the section devoted to case law, relevant examples of court decisions on disputes related to gift contracts are considered. The author analyzes the courts' approaches to interpreting legal norms and resolving contentious issues, providing practical recommendations for protecting the rights of the parties to the gift contract.

The article separately examines potential legal risks associated with concluding gift contracts, such as fraud, misrepresentation, and influence on the parties' will. The author provides advice on minimizing these risks, including recommendations for proper legal verification of documents and contract terms. Based on the analysis, the author formulates recommendations for improving legislation in the field of gifting to enhance legal certainty and protect the rights of contract participants. In particular, it is proposed to improve notarial certification procedures, clarify the requirements for the form of the contract and the subject of the gift, and introduce additional guarantees for protecting the rights of the donee. The article concludes that the gift contract is an important instrument for regulating property relations and requires further development and improvement to ensure adequate protection of the rights of individuals in civil circulation.

Key words: *gift contract, civil law, donor, donee, legal nature, contract form, case law, legal risks, Civil Code of Ukraine.*

Договір дарування в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів, основними з яких є Цивільний кодекс України (ЦКУ), Закон України "Про нотаріат", а також інші нормативні акти, що регулюють окремі аспекти цього правовідношення.

Згідно зі статтею 717 ЦКУ, договір дарування – це угода, за якою одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому іншій стороні (обдаровуваному) майно у власність безоплатно. Цей договір може укладатися в усній або письмовій формі. Однак для деяких видів майна законодавством передбачено обов'язкову письмову форму. Наприклад, договір дарування нерухомого майна, транспортних засобів, цінних паперів підлягає нотаріальному посвідченню [2].

Важливим аспектом договору дарування є згода обдаровуваного на прийняття дарунка, що підкреслює добровільність та безоплатність цього правочину. Обдаровуваний має право відмовитися від прийняття дарунка в будь-який момент до його передачі, а в окремих випадках і після передачі майна, якщо обдаровуваний не був поінформований про певні обставини, які суттєво впливають на його рішення.

Дарувальник, у свою чергу, має право вимагати розірвання договору дарування у разі, якщо обдаровуваний вчинив замах на його життя або здоров'я, або ж на життя чи здоров'я членів його родини. Також можливе розірвання договору, якщо обдаровуваний не виконує обов'язку підтримувати дарувальника в разі потреби, що інколи прописується в договорі.

ЦКУ також передбачає певні обмеження щодо договору дарування. Зокрема, дарувальником не може виступати особа, яка діє за дорученням або зобов'язана за посадою здійснювати представництво інтересів обдаровуваного, а також батьки, опікуни або піклувальники щодо майна своїх підопічних [2].

Особливу увагу слід приділити оподаткуванню договору дарування. Відповідно до Податкового кодексу України, дохід, отриманий у вигляді дарунка, підлягає оподаткуванню. Однак існують винятки, наприклад, дарування між родичами першого ступеня споріднення не підлягає оподаткуванню [3].

Закон України "Про нотаріат" передбачає, що нотаріус здійснює посвідчення договорів дарування, перевіряючи при цьому правоздатність та дієздатність сторін, законність змісту договору, а також відповідність форми угоди встановленим вимогам. Нотаріальне посвідчення договору дарування нерухомого майна є обов'язковим, що забезпечує додаткові гарантії правомірності угоди та захист прав учасників правочину [4].

Окремі аспекти договору дарування можуть регулюватися іншими нормативно-правовими актами, такими як Земельний кодекс України (у разі дарування земельних ділянок) та інші закони і підзаконні акти, що встановлюють особливості передачі певних видів майна у дар [5].

Нині договір дарування в Україні є важливою частиною цивільно-правових відносин, який має свої особливості та регулюється низкою нормативно-правових актів, що забезпечують його законність та захист прав учасників.

Елементи договору дарування є ключовими складовими, що визначають його юридичну природу, права та обов'язки сторін, а також умови та порядок виконання. Основними елементами договору дарування є: сторони договору, предмет договору, форма договору, права та обов'язки сторін, а також умови, за яких договір може бути розірвано або визнано недійсним [2].

Сторонами договору дарування є дарувальник і обдарований. Дарувальником може бути будь-яка дієздатна фізична або юридична особа, яка має право розпоряджатися майном, що є предметом дарування. Обдарований може бути будь-яка особа, яка погоджується прийняти дарунок. Важливо зазначити, що обидві сторони повинні мати правоздатність та дієздатність, необхідну для укладення договору [2].

Предметом договору дарування може бути будь-яке майно, що не заборонене законом для безоплатної передачі у власність. Це можуть бути рухоме та нерухоме майно, грошові кошти, цінні папери, майнові права та інші об'єкти цивільних прав. Основна умова – дарунок має бути переданий безоплатно, тобто обдарований не повинен сплачувати за нього жодної компенсації чи зустрічної вигоди.

Форма договору дарування залежить від предмета договору та суми дарунка. Договір може бути укладений як в усній, так і в письмовій формі. Усна форма є допустимою для дарування рухомого майна, вартість якого не перевищує певної суми, встановленої законодавством. Для договорів дарування нерухомого майна, транспортних засобів, цінних паперів або майна, вартість якого перевищує встановлену суму, обов'язковою є письмова форма з нотаріальним посвідченням [2].

Права та обов'язки сторін договору дарування визначаються його умовами та законодавством. Основним правом обдарованого є право отримати дарунок у власність та розпоряджатися ним на власний розсуд. Основним обов'язком дарувальника є передача майна у власність обдарованого. Дарувальник має право вимагати розірвання договору у разі, якщо обдарований вчиняє замах на його життя чи здоров'я або на життя чи здоров'я його близьких, або ж не виконує інших обов'язків, передбачених договором.

Розірвання договору дарування можливе за наявності підстав, передбачених законодавством або договором. Це може бути недобросовісне ставлення обдарованого до дарувальника, що суттєво ускладнює відносини між ними, невиконання обдарованим своїх обов'язків щодо дарувальника або інших осіб, якщо такі обов'язки передбачені договором, або ж інші обставини, що роблять неможливим збереження правовідносин. Визнання договору дарування недійсним можливе у разі його укладення під впливом помилки, обману, насильства, а також у разі невідповідності його умов законодавству або наявності інших підстав, визначених Цивільним кодексом України [2].

Отже, елементи договору дарування включають сторони договору, предмет дарування, форму договору, права та обов'язки сторін, а також умови розірвання та визнання договору недійсним. Всі ці елементи формують комплекс правових відносин, що забезпечують законність та захист інтересів учасників договору дарування.

Судова практика в Україні щодо договору дарування має свої особливості, які відображаються у розгляді спорів, пов'язаних із цим правочином. Основні аспекти судової практики включають розгляд питань про дійсність договору, його виконання, розірвання та повернення

дарунків. Кожен з цих аспектів має свої специфічні риси, які варто розглянути детальніше. Однією з ключових особливостей судової практики є розгляд справ щодо дійсності договору дарування. Суд часто стикається з випадками, коли одна зі сторін оспорує дійсність договору на підставі того, що він був укладений під впливом обману, насильства або погрози. У таких справах важливу роль відіграють докази, що підтверджують ці обставини. Суд ретельно аналізує свідчення сторін, покази свідків, письмові докази та інші матеріали справи для встановлення фактичних обставин і прийняття обгрунтованого рішення [6, с. 235].

Договір дарування, будучи однією з найдавніших форм передачі майна, має свою специфіку і проблематику в правовій системі України. Однією з ключових проблем є відсутність чіткого законодавчого регулювання, що призводить до можливих зловживань та порушень прав обох сторін. Часто виникають спори щодо фактичної передачі дарунка, його оцінки та можливих обтяжень, які можуть бути приховані від обдаровуваного. Додатково, на практиці нерідко зустрічаються випадки, коли дарувальник через певний час бажає повернути подароване майно, що створює додаткові юридичні конфлікти.

Проблеми також виникають через невідповідність договору дарування нормам захисту прав неповнолітніх та осіб, які не можуть самостійно приймати рішення (наприклад, недієздатних). Це вимагає додаткових заходів контролю з боку держави та соціальних служб, щоб уникнути зловживань. Крім того, договори дарування часто використовуються для ухилення від сплати податків або приховання реальних доходів, що є серйозною проблемою для фінансової системи держави. Для вирішення цих проблем необхідно удосконалювати законодавчу базу. Перш за все, слід забезпечити більш детальне регулювання процесу дарування, включаючи чіткі вимоги до форми та змісту договору. Необхідно також передбачити обов'язкову нотаріальну форму для певних видів договорів дарування, що дозволить мінімізувати ризики шахрайства та захистити інтереси обдаровуваних. Важливо встановити ефективні механізми контролю за виконанням таких договорів, зокрема, через створення відповідних державних реєстрів [6, с. 237].

Окремої уваги заслуговує питання захисту прав неповнолітніх та недієздатних осіб. Тут необхідно розробити спеціальні процедури, які б унеможливили зловживання з боку третіх осіб та забезпечували повний захист майнових прав цих категорій громадян. Додатково, для боротьби з ухиленням від сплати податків доцільно посилити контроль з боку податкових органів та впровадити обов'язкове декларування всіх договорів дарування, які перевищують певну суму.

Таким чином, вирішення проблем договору дарування в Україні вимагає комплексного підходу та співпраці різних державних органів. Удосконалення законодавства, посилення контролю та забезпечення прозорості процесів – це основні кроки, які допоможуть вирішити існуючі проблеми та забезпечити захист прав усіх учасників таких правовідносин.

Висновки до дослідження договору дарування в Україні свідчать про необхідність комплексного підходу до вирішення існуючих проблем у цій сфері. Договір дарування, хоча і є давньою та поширеною формою передачі майна, має ряд проблематичних аспектів, які потребують уваги з боку законодавців та державних органів.

Основні проблеми включають недостатню чіткість законодавчого регулювання, що призводить до зловживань та порушень прав обох сторін договору. Зокрема, питання фактичної передачі дарунка, його оцінки та можливих обтяжень є важливими аспектами, що потребують детального регулювання. Крім того, нерідко виникають конфлікти, пов'язані з поверненням подарованого майна, що свідчить про необхідність введення додаткових правових механізмів для захисту прав сторін [7, с. 137-140].

Також важливим аспектом є захист прав неповнолітніх та недієздатних осіб, які можуть бути залучені до договорів дарування. Це вимагає спеціальних процедур та посиленого контролю з боку державних органів, щоб уникнути зловживань та забезпечити належний захист майнових прав цих категорій громадян.

Для вирішення вищезазначених проблем необхідно удосконалювати законодавчу базу, зокрема, встановити чіткі вимоги до форми та змісту договору дарування, передбачити обов'язкову нотаріальну форму для певних видів договорів та створити ефективні механізми контролю за їх виконанням. Також важливо посилити контроль з боку податкових органів для запобігання ухиленню від сплати податків через договори дарування.

Загалом, удосконалення правового регулювання договорів дарування в Україні сприятиме забезпеченню прозорості та справедливості у цій сфері, захисту прав учасників правовідносин та підвищенню рівня довіри до правової системи держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 01 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 14.07.2024).
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 28 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 14.07.2024).
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI: станом на 01 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 14.07.2024).
4. Про Нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. №3425-XII: станом на 15 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 14.07.2024).
5. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III: станом на 28 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 14.07.2024).
6. Гончаренко В. О. Договір дарування у цивільному праві України. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 233-237.
7. Яворська О.С. Особливості дарування як способу безвідплатного передання майна у власність. *Вісник Львівського університету. Серія «юридична»*. 2008. № 46. С. 135–143.

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.3.4>

БОЛЬШАКОВ Д.К.

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПОСЛУГ ПЕРЕДСТАВНИКА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ, ЯКИЙ НЕ Є АДВОКАТОМ

ON THE APPROPRIATENESS OF STATE REGULATION OF PAYMENT FOR SERVICES OF A REPRESENTATIVE IN CIVIL PROCEEDINGS WHO IS NOT A LAWYER

Питання відшкодування судових витрат, пов'язаних із оплатою послуг представника, на сьогоднішній день є актуальним у будь-якому судовому процесі. Ситуація ускладнюється, якщо представник не є адвокатом, оскільки виникає питання раціональності застосування мінімальних ставок гонорару на надання разової юридичної допомоги. Відсутність законодавчого регулювання даного питання породжує суперечливу судову практику. У зв'язку з цим одним із варіантів усунення існуючого пропуску в праві є державне регулювання ринку надання юридичних послуг.

Державне регулювання оплати послуг представників у цивільному судочинстві, які не мають статусу адвоката, є важливим питанням, яке потребує детального аналізу.

По-перше, державне регулювання може сприяти забезпеченню доступності правової допомоги для широких верств населення. Встановлення обґрунтованих тарифів на послуги представників, які не є адвокатами, може зменшити фінансовий тиск на громадян, особливо на соціально незахищені групи. Це може підвищити рівень правосвідомості населення та забезпечити доступ до правосуддя для тих, хто не може собі дозволити послуги адвокатів.

По-друге, регулювання оплати може сприяти підвищенню якості послуг, що надаються представниками. Держава може встановити стандарти якості та вимоги до кваліфікації представників, що забезпечить високий рівень професіоналізму та компетентності. Це, в свою чергу, сприятиме ефективнішому захисту прав та інтересів громадян у суді.